

Б Е С Е Д А

на др. ТОДОР ЖИВКОВ и др. ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ
В ПРАВИТЕЛСТВЕНАТА РЕДЩЕНЦИЯ "ВОДЕН"

20 септември 1973 г.

(запис по бележки)

ТОДОР ЖИВКОВ: Искам още веднъж, другарю Брежнев, да изкажа нашата безкрайна радост, нашата благодарност и шастие за това, че приехте поканата ни да посетите нашата страна. Радостта ни е огромна и за това, че вие донесохте решението на Политбюро на ЦК на КПСС във връзка с приетите на Юлския пленум на ЦК на БКП Основни насоки за по-нататъшното развитие на отношенията между нашите партии и държави. Ние сме напълно съгласни с вашия подход към практическото осъществяване на тези наши решения.

Днес аз искам да поставя само някои въпроси. На срещата Ви с нашето Политбюро нарочно направих кратка информация, за да предоставя повече време на Вас. Освен това, не беше необходимо подробно да Ви информирам, тъй като ние взаимно добре познаваме проблемите, с които се занимаваме.

Преминавам към изложение на отделните проблеми.

Първо. За електроенергията.

Поставям този въпрос не защото не е обсъждан между нас. Но положението в България е тежко и след няколко години ще стане още по-тежко, отколкото е сега. Ако в тази област не решим поне два основни въпроса, страната ни ще бъде изправена пред големи трудности.

Без да излагам същината на този проблем, пристъпвам направо към предложения:

Вече има договореност да се разшири атомната електроцентрала край Козлодуй. Специалистите сега спорят по сроковете за доставяне на оборудването. Доколкото зная, става дума за една година и аз се надявам, че благоприятно решение ще се намери.

Главното за нас обаче е да започне строежът на втора атомна електроцентрала с мощност 1.000 мегавата, която да бъде завършена и да влезе в експлоатация към 1980 година. Ние нямаме друг начин да решим нашия електроенергиен проблем, освен със строителството на атомни централи. Затова много моля този въпрос да бъде обсъден от вашите компетентни органи с оглед да се намери възможност да се проектира и построи втора атомна електростанция у нас. Част от оборудването бихме могли сами да произведем. Ако не бъде изградена тази втора атомна централа, електроенергийният ни баланс ще се развърже. Ако това се приеме, по-нататък няма да ви безпокоим с въпроса за електроенергията. Ще се включим в общата

енергийна организация и в организацията за производство на оборудване за атомни централи, която се създава по ваше предложение към СИБ, и чрез нея в бъдеще ще решаваме тези въпроси. Но да се чака, докато тя се създаде е много рисковано и на това не може да се разчита. Ако загубим време, ако пропуснем даже само една година, в нашия енергиен баланс ще се явят огромни диспропорции.

Второ. За нефта.

Бих искал да подчертая, че ние си даваме сметка за вашите трудности в тази област, за това, че ако дадете на нас повече нефт, другите братски социалистически държави също ще поискат увеличение. Даваме си сметка и за вашите ангажменти към несоциалистически страни. Но аз искам да подчертая едно особено обстоятелство, което важи само за България: Няма друга социалистическа страна, която да е така бедна на природни ресурси, в това число и на енергийни източници както България. Ние нямаме не само нефт и газ, ние нямаме и други природни ресурси.

Нашите нужди са около 20 милиона тона нефт годишно. Компетентните ни органи дори поставят въпроса за 22 милиона тона. Аз предложих да снижим тази цифра и да стигнем до 18 милиона тона. Около 3 милиона тона ние можем да внесем от арабските страни. Даже те и да желаят да ни дадат повече, ние нямаме с какво да плащаме. Със Съветския съюз сега имаме договореност да получим около 12.5 милиона. Остава непокрита една нужда от около 2.5 ми-

8

Аз бих поставил въпроса и другояче: правилно би било например вие да повишите цената на нефта и на други суровини, които получаваме ние, социалистическите страни, от вас, като се отчита и равнището на международните цени. Това ще бъде напълно законно.

Но разберете, че ние повече така не можем да издържим, че България не може да съществува, ако и в бъдеше продължи сегашното положение, ако всички отбягват да обсъждат въпроса за цените на селскостопанските продукти, а в същото време искат от нас през следващата петилетка да увеличаваме доставките на селскостопански произведения. Повтарям, не искаме да отидем на международни цени, но като минимум трябва да се направи нещо за ликвидирането на този 1 милиард лева дотации в селското стопанство, които нашата страна ежегодно дава.

В момента аз подготвям една записка, която ще внеса в Политбюро, а след това ще я обсъдим на пленум на Централния комитет за увеличаване производството на месо, което сега се задържа поради искането да увеличаваме другата селскостопанска продукция, предназначена за износ.

Сега ние предвиждаме да се увеличат капиталовложенията в селското стопанство през следващата петилетка. Не можем да несторим това. Задържахме малко капиталовложенията в тази област през сегашната петилетка, което

забави развитието на селското ни стопанство. Не че хората в кооперативите не работят добре, просто не даваме достатъчно средства. В краварниците например сме наблъскали по 100-150 крави и те просто се задушават. Но не отпускаме средства да се строят нови краварници.

Разбира се, аз не поставям въпроса за приравняването на цените към международните. Ние искаме минималното: да ликвидираме или рязко да намалим дотациите.

Ако в бъдеще преминем например към развитието на животновъдството с оглед да изнасяме месо на капиталистическия пазар, ще имаме възвръщаемост 200-300% (ще преработваме месото до крайните продукти). За капиталистическия пазар бихме могли да оставим само месо и белени домати. А за социалистическите страни ще изнасяме плодове и зеленчуци. Ако не се реши въпросът за дотациите, ще бъдем принудени да се преустроим - да ликвидираме неизгодното и да развиваме само изгодно селскостопанско производство. Иначе ще трябва Съветският съюз да поеме загубите ни, да ни спасява.

ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ: Можете ли да доставяте повече селскостопански произведения в Съветския съюз? Колко месо давате сега на човек от населението?

ТОДОР ЖИВКОВ: Имаме малки възможности да увеличим износа на селскостопански продукти в Съветския съюз. По статистически данни на човек от населението у нас даваме около

50 кг, но фактически на населението се дава по-малко. Осигуряваме само крупните центрове и градовете. Всъщност месо има постоянно само в ресторантите и в столовете, а на пазара, за населението месото не достига.

БОНЧО МИТЕВ: В нашия окръг се предоставя 30-32 кг месо на човек от населението, което е малко, въпреки че сме производители на месо. Този въпрос засяга нашите хора.

ТОДОР ЖИВКОВ: В перспектива ще осигуряваме до 70 кг месо на човек от населението. Понастоящем изнасяме за около 80 милиона долара месо за капиталистическия пазар. Ако можехме да минем без този износ, всичко щеше да е наред. Ние обаче не можем, нужна ни е валута. Нещо повече, би следвало да достигнем производството на 200-300 хиляди тона месо в преработено състояние за капиталистическия пазар.

Така стоят въпросите, свързани с цените на селскостопанската ни продукция.

Това са въпросите от областта на икономиката и икономическите отношения, които исках да поставя пред Вас.

Четвърто. Бих искал да се спра и на някои въпроси, свързани с положението на Балканите.

В нашата външнополитическа дейност, както и в работата ни с братските партии по проблемите на международното комунистическо движение, ние, както добре знаете, нищо не предприемаме без да съгласуваме с вас. Такива указания дадохме и на нашите посланици - да съгласуват своите

ходове, даже ежедневните си действия със съветските посланици в съответните страни. Това са наши твърди указания и ние ги спазваме.

За нашите отношения с Югославия.

Позволете обаче, другарю Брежнев, за последен път и вече няма да Ви занимавам с този въпрос, да се спра на нашите отношения с Югославия, защото някои ваши компетентни органи, организации и другари не до край разбират нашата позиция.

Още по време на Отечествената война, а и по-рано, югославското ръководство имаше ясна стратегия по отношение на България /не само по отношение на Македония/: под някаква форма да погълне България. То смяташе, че България в някаква форма трябва да бъде включена или по-точно погълната в Югославската федерация.

Другарят Георги Димитров е велик човек и онова, което аз ще кажа сега, не съм казвал даже в Политбюро. Той беше кристално чист човек, честен, много верен и предан на Съветския съюз, истински интернационалист. Но по тези въпроси не можа правилно да се ориентира. Но той се подаде на югославската стратегия спрямо България; фактически сам даде възможност на югославяните да се настанят в нашата страна и то така, както и Съветският съюз не се беше настанил в първите години след войната. Югославяните получиха възможност не само свободно да работят в Македония, но те имаха свои представители в

органи на безопасността, в армията, навсякъде. Др. Димитров виждаше у югославските ръководители революционери, борци срещу фашизма. Това го радваше и той им вярваше. Трябва да отбележа, че в оня момент Сталин ни помогна. Негова заслуга е, че спаси България от това положение. Ако той не беше се намесил, щяхме да се окажем в тежко положение. Както знаете, в ония години "Правда" излезе със специална критична бележка, в която се обяви против идеята на Георги Димитров³⁸ Създаването на южнославянска федерация на Балканите. Георги Димитров не можа да види истинските замисли на югославските ръководители. Той беше прегърнал идеята за Балканска федерация. Но за каква федерация ставаше дума: плановите органи да се намират в Белград, в България да няма планови органи, главното командване и военните шабове да се в Белград, а в България да няма, складовете с оръжие да бъдат само в Югославия, а в България да няма складове с оръжие и т.н., и т.н. Следователно, ставаше дума не за федерация, а за поглъщане на България.

По онова време югославяните се бяха широко настанили не само в Пиринския край, но и в нашата армия, държавна сигурност, милиция, в някои министерства. Хазяйничеха като у дома си. Георги Димитров обяви, че ще даде културна автономия на Пиринския край и разреши техни емисари да дойдат да заемат училищата, да открият свои книжарници и да развиват своята националистическа политика. Основната част от нашите партийни кадри в Благоевградски окръг не приемаха тогава този курс на Централния комитет на партията. Централният комитет няколко пъти през това време сема-

ше окръжните ръководства, околийски, градски и местни ръководства и низови ръководители в Благоевградски окръг.

Искам да отбележа, че в онова време и Трайчо Костов, който не беше враг и югославски агент, както се пишеше тогава за него, а честен комунист, беше за същата тази линия по отношение на Югославия. Вълко Червенков, Антон Югов, Георги Чапков стояха също зад тази линия. Направо трябва да кажа, че тогава в цялото Политбюро имаше само двама-трима членове, които не бяха съгласни с тази линия, които добре разбираха намеренията и замислите на югославските ръководители. Аз не искам да кажа, че тогава ние не сме били със Съветския съюз. Напротив, всички тези другари обичаха Съветския съюз и КПСС, вярваха в съветското ръководство, но трябва да посоча, че те бяха подведени от югославските ръководители. Те не можаха да си дадат ясна сметка за намеренията, за истинските замисли на югославското ръководство. И затова подчертавам, голяма е заслугата на Сталин, че попречи на този процес. Той ни спря и спаси. Ние отивахме към федерация, без съгласуване със Съветския съюз. И сега България щеше да бъде фактически само една провинция от Югославската федерация.

Когато изнасяме това за Георги Димитров трябва да се има предвид, че той осъзна погрешността на тази своя позиция. Известно е неговото самокритично отношение към бележката на в. "Правда". И ако Г. Димитров не беше ни напуснал преждевременно, ако беше жив, той щеше енергично, по димитровски да разобличава тези позиции и действия на югославските ръководители.

Вие знаете как се развиха нещата след това. Вие знаете как стои въпросът за Коминформбюро и случаят с Югославия. У нас в онова време може би се печатаха най-много материали против ревизионизма на Тито. Тогава аз бях секретар на ЦК по въпросите на идеологията и трябва да кажа, че с голямо съзнание вършех това и с оглед на вътрешното положение в нашата страна през онези период, за да

ликвидираме югославското влияние в партията и държавата. Може би през оня период аз съм от ръководителите, които са писали най-много статии против югославския ревизионизъм и в "Правда", и във в. "За траен мир, за народна демокрация", и в други издания. Вярно е също, че в някои от тези статии имаше изсипване. Спомням си, например, че писах веднъж в "Правда", че в Югославия са избити около 50 хиляди комунисти, а вие знаете, че тогава те не са имали толкова членове. Главното ми съображение беше да ликвидираме югославското влияние у нас, да укрепим и затвърдим влиянието на Съветския съюз. Разбира се, основното в тези статии беше правилно - че югославските ръководители и тогава бяха, и сега са ревизионисти.

ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ: Веднъж аз запитах Тито колко членове има тяхната партия. И Тито ми отговори много интересно: "Другарю Брежнев, имаме много членове, но малко комунисти".

ТОДОР ЖИВКОВ: Каква е стратегията на Югославия сега? Стратегията на югославските ръководители сега е чрез двустранни и многостранни договори да обвържат балканските държави и да ги присъединят към необвързаните страни срещу двете световни свръхсили, а всъщност срещу Съветския съюз. И те работят в това направление. В този смисъл по-голяма опасност представлява линията и стратегията на югославското ръководство, а не линията на Чаушеску.

Балканският полуостров беше и е изключително важен стратегически район. Тук живеят 100 милиона души, а до края на нашето столетие ще стигнат до 140-150 милиона. Това е огромна сила. Задачата на югославяните е, говорейки

за необвързаност и за откъсване от влиянието на САЩ и Съветския съюз, да обвържат с двустранни и многостранни връзки балканските страни с третия свят и по същество да намаляват влиянието на социализма и Съветския съюз на Балканите. Не се съмнявайте, другарю Брежнев, тяхната задача е, противопоставяйки се на двете "свръхдържави", в действителност да се противопоставят на Съветския съюз.

Главна пречка за тази тяхна дейност е България.

Каква е концепцията на югославското ръководство за България? Те разсъждават така: у българите вече като национална черта се е сложило през вековете самочувствието, че те не провеждат самостоятелна външна политика. Отначало България е била завоювана и се е намирала под влиянието на Византия, после – под турско робство, след това е провеждала политиката на Русия, която я освободи от турско робство, след това стана сателит на Германия, а след Втората световна война е под влиянието на Съветския съюз. Според югославските ръководители външната политика на България никога в нейната история не е била самостоятелна; тя е била под влиянието или на Византия, или на Турция или на Царска Русия, или на Германия, а в годините на народната власт – под влиянието на Съветския съюз. Разбра се, това не е марксистка теза. От тази гледна точка те считат, че ако трябва да се упражнява натиск върху България, то това най-добре ще става чрез Съветския съюз, като България се дискредитира на международната арена, да се очерня тя в международен

план, да се омаловажава нейното място на Балканите. Аз трябва да призная, че в известни периоди те успяваха да отбележат някои успехи – заблудиха редица хора, спечелиха в това число и ред съветски учени за своята теза. Стигнаха до абсурдни неща: в желанието си да утвърдят македонска нация заявяват, че македонска нация, македонска държава е имало още през ранното средновековие; че в средните векове е имало българска нация, сръбска нация, македонска нация. Това не е марксистки, не е научен подход към въпроса. Ние като марксистки знаем, че това са глупости. Ние знаем кога са се създали нациите – и българската, и сръбската, и всички други. А това е станало, разбира се, много по-късно, при формирането на капитализма на Балканския полуостров.

Какво би следвало да се направи тогава?

Преди всичко трябваше да се разобличи и да се представи истинския лик на югославското ръководство и на Тито. Ние възприехме линия да работим за намаляване и ликвидиране на влиянието на Югославия в партията и народа. Мога да ви съобщя, че положението, което съществуваше у нас в миналото и за което говорих преди малко, вече е премахнато; югославско влияние у нас вече няма. Тито няма авторитет в България. Сега югославяните не могат нищо да направят у нас, не могат да влияят по никаква линия – нито идеологическа,

нито политическа. Не могат да създадат каквато и да било организация, защото навремето силно ударихме ония организации, които те се опитаха да създадат, ние бързо ги ликвидирахме. Не могат да влияят даже и на отделни хора. Исторически задачата за ликвидиране на югославското влияние у нас е решена.

Трябва да се има предвид, че в България никой не може да предизвика политическа ерозия – нито Румъния, нито Турция, нито Гърция, нито Западна Германия, нито Англия, нито Америка. По Югославия можеше да предизвика ерозия. Ето защо, ако ние не бяхме ударили сериозно по този въпрос, югославското влияние можеше винаги да ерозира нашата страна и нашата партия.

Какво лично мене ме разтревожи? На път от Берлин за София, след конгреса на ГЕСП през 1963 г. Влахович, който водеше тяхната делегация, ме срещна в Прага и ме помоли да се отбия в Белград. Аз му казах, че бих могъл да направя това само ако бъда поканен лично от Тито. Такава покана дойде и аз се отбих в Белград. Но какво се получи там? Събрахме се. Тито мълчи. Даде думата на Цървенковски, който започна надълго и нашироко да ни занимава с македонския въпрос. Беше написал цял доклад, който четеше. Аз бях принуден да го прекъсна: "– Вие затова ли ме поканихте, – казах аз, обръщайки се към Цървенковски, – за да слушам вашите фалшификации на историята, вашите изопачавания на съвременните факти." Между другото на тази среща аз заявих на Цървенковски пред Тито:

50 пъти да ме обесят, няма да се откажа от историята на българското революционно движение, от историята на България..”
Така заявих, като подчертах, че съм дошел в Белград, за да разговаряме като равноправни и то в конструктивен дух, в дух на укрепване на дружбата и сътрудничеството между нашите две страни и народи. Трябва да кажа, че Тито запази спокойствие и се опита да заглади инцидента с Цървенковски. После обядвахме и при раздялата се целунахме.

През септември 1956 г. наша парламентарна делегация, ръководена от мен, посети Югославия. Разбира се, това беше форма, за да се срещнем и разговаряме с Тито. Такава беше предварителната договореност с югославската страна и затова аз възглавих парламентарната делегация. С мен обаче Тито не разговаряше. Направено бе всичко възможно и най-демонстративно ми бе показано, че не желаят да разговарят с мен. Тито и другите разговаряха само с Георги Чанков, мъчеха се да влияят върху него. С мене Тито не води абсолютно никакви разговори и това направи впечатление и на другите членове на нашата парламентарна делегация. Аз обаче се държах достойно. Дадох на Тито да разбере, че по този начин до никъде няма да се стигне, че не това е пътят за подобряване на отношенията между България и Югославия.

По това време те говореха, че с Тодор Живков не могат да се водят преговори.

В последно време те говорят, че могат и с Тодор Живков да водят разговори.

Когато Стане Доланц беше в България, ние водихме с него обстоятелни разговори тук в същия резерват. Той ясно демонстрира такова именно желание. Той заяви накрая, че е много доволен от разговорите си с мен и ще направи всичко, зависещо от него, за да постигнем резултат. Аз считам, че той добросъвестно е информирал тяхното ръководство. Трябва да ви кажа, че те говорят за среща Живков-Тито, но и досега не фиксират дата за тази среща, постоянно отлагат въпроса. В същото време предлагат срещи на други равнища. Сега например предлагат техният министър на външните работи да дойде на посещение в България. Защо да идва? За да започнем всичко отново, от "а, б"? Правилно е, ако той дойде у нас, при една среща на двамата външни министри да се подготви евентуално документ, който ние с Тито на срещата бихме могли да обсъдим и да приемем. Югославяните обаче предпочитат винаги да започваме отначалото - на всяка среща започват и свършват с историята на македонския въпрос, този въпрос подготвят винаги в центъра на нашите разговори. Как стои македонският въпрос, как гледаме ние на него?

Македонският въпрос за нас, другарю Брежнев, е ликвидиран. Те сега искат ни повече, ни по-малко Ширинския край. Там живеят 300 хиляди души. Те смятат цялото това население за македонци. Югославяните не поставят въпроса за

Благоевградски окръг. Те искат да направим нещата както в миналото - да ги пуснем в Благоевградски окръг, да обявим културна автономия и те да могат да правят там, каквото си искат, а след това да го присъединят към Югославия. Това не може и няма да стане.

Какъв край е Благоевградски окръг? Населението в този край години наред живееше потиснато, със самочувствието, че ще бъде разменна монета във взаимоотношенията между България и Югославия, между Съветския съюз и Югославия.

При преброяването, което проведохме преди няколко години, ние дадохме възможност всеки свободно да изяви своето национално съзнание. Само няколко стотин души в Благоевградски окръг се записаха македонци. Населението на Благоевградски окръг напълно свободно изрази своето българско национално съзнание, своята българска национална принадлежност. То си отдъхна.

Неотдавна извиках първия секретар на Окръжния комитет на партията в Благоевград др. Петър Дюлгеров и му поставих въпроса "колко хора от вашия окръг наистина се чувствуват македонци, за да ги покажем на света; каква е действителната, реалната картина?" Той ми отговори, че при 300,000 население това са не повече от 150 души. При това ^{почти} всички, които се пишат македонци, са реакционери, бивши иванмихайловисти, бивши участници в македонски националистически организации. Нито един честен човек не се пише македонец. Така че за нас този

въпрос е решен. И никой не може да го измени.

За югославско влияние в България, както ви казах, вече не може да се говори. Те не могат да намерят в нашата страна и двама честни хора и да ги подведат с тяхната политика и идеология, с тяхната демагогия и фалшификация на историческите факти, с техните подривни действия.

Ето такава е нашата линия по отношение на Югославия, другарю Брежнев. Ако ние не бяхме възпрели такава линия и не постъпваме по този начин, ако стояхме и стоим със скръстени ръце, това означава да подложим собствената си партия и страна на постоянна ерозия от страна на Югославия. Ние трябваше да вземем мерки, за да ликвидираме окончателно надеждите на югославското ръководство. В края на 1963 г. ние проведохме специален пленум на Централния комитет на партията по тези въпроси и взехме същото решение, както и сега на нашия Юлски пленум - за всестранино сближаване със СССР. Тези въпроси - за сближението със Съветския съюз - изложихме в специално писмо до др. Хрушчов, а след това аз ги изложих и на отделна среща с него. Но тогава не стана така, както ни се искаше на нас, не стана това, което се осъществи сега с Вашето идване.

И след 1963 година няколко пъти разговаряхме с югославските ръководители, срещаме се и в България, и в Югославия, целувахме се, но нищо особено не се получи. Те не измениха своята стратегия спрямо България и Балканите.

Вие трябва да имате предвид, другарю Брежнев, че мнозина от сегашното ръководство са нечестни хора, които и до ден днешен мечтаят да смажат България, да я приобхват към Югославия с оглед на своята стратегическа задача - да свържат балканските народи чрез система от съюзи и логически да ги противопоставят на СССР. Това е тяхна стара стратегическа задача - и на буржоазията им, и на Тито. Затова те не престават да водят пропаганда против България и вътре в страната си, и на всички международни форуми. Иие сме наложили у нас цензура върху писанията за Югославия. Стремим се да не им даваме никакъв повод. Но погледнете у тях: те започнаха и водят борбата против национализма в Хърватско, в Сърбия, в Словения, но против македонския национализъм нищо не направиха.

Иие смятаме, че никой вече не може да върне колелото назад. Въпросът за България и нейната дружба със Съветския съюз, въпросът за Балканите и мястото на България тук е решен исторически. Нашата политика е била и остава правилна, последователна политика - наша първа грижа е била да съхраним социалистическа България и нейната дружба и сътрудничество със Съветския съюз.

Трябва да заявим, че за известно време югославяните не се досещаха за това, което ставаше в България. Напоследък те разбират, че става дума за Пиринския край и отново повдигат този въпрос: цялата им пропаганда утвърждава, че в Пиринския край живеят македонци.

Каква е линията на Югославия и на Румъния към България?

Бих хаял да повторя, че според нас линията на югославяните, а и на румъните, е да изолират и дискредитират България, защото тя е главната пречка за осъществяване на техните планове на Балканите. Досега те не успяха да постигнат това. Фактите го потвърждават.

Ето в това се състои, другарю Брежнев, нашият национализъм по така наречения югославски и македонски въпрос.

За нашите отношения с Гърция

С Гърция нашите отношения се развиват добре. Вие знаете, че преди последното посещение на министъра на външните работи Петър Младенов той беше у вас и съгласува с др. Громико нашите действия. Отчитайки обстановката на Балканите и опитите да бъдем изолирани, ние помолихме да се даде възможност на Народна република България да провежда спрямо Гърция политика с известни различия в нюансите и продложихме някои конкретни мерки в тази насока. Ние получихме такова съгласие, на нас ни се предостави такава възможност. В резултат постигнахме големи успехи. Осъществи се едно резултатно посещение на нашия министър на външните работи, като беше подписана и специална декларация. За първи път в отношенията между социалистическа и капиталистическа страна на Балканите е подписан такъв документ, какъвто подписахме ние с Гърция. Чаушеску ги е натискал да подпишат първо с тях, но те са предпочели и са настоявали най-напред да подпишат такъв документ с нас.

Мога да отбележа и един друг факт. Министерът на външните работи предложи културното съглашение да се подпише от заместник-министър на културата и изкуството и поиска това да направи моята дъщеря Людмила Живкова. Прецени се, че това може да бъде полезно. Тя отиде, подписа споразумението и, без да е водила каквито и да е ангажиращи разговори, със самото си участие оказва известно влияние за едно ново отношение, едно добро отношение на гърците с нас.

Гръцкият министър-председател е подхвърлил на П. Младенов, че е ловец и ходи на лов близо до границата с България. Това е намек да се видим някога по време на лов, в близост до някой граничен район, неофициално.

Ние подписахме споразумения за използване на Солунското пристанище, за откриване на консулства в Пловдив и в Солун. Гърците предлагат и някои по-сериозни проекти, като проекта за построяване на канал Егейско море-Солун-София-Дунав, като използването на ЖП транспорт от Солун през България за Западна И Източна Европа и редица други неща. Отношенията ни с Гърция са добри и те се изграждат върху солидна основа. Понякога пишем в печата за диктатурата в Гърция, но те разбират защо го правим и то не се отразява върху нашите отношения. Ние успяхме да запазим нашите отношения с Гърция и не разрешихме на югославяните, на НАТО да ни разстроят отношенията. Нашите отношения с Гърция са такива, че и американците трудно могат да ги върнат назад.

За това какво става между нас и Гърция не се печатат никакви съобщения нито в югославския, нито в румънския печат. Те съзнателно премълчават нашите успехи в развитието на българо-гръцките отношения.

За нашите отношения с Турция

Как се развиват отношенията ни с Турция?

Ние сме свързани здраво - и с партията на Демирел, и с другите партии. С Демирел аз имам добри лични връзки. Миналата година в Турция започна антибългарска кампания по въпроса за българите-мохамедани. Аз поръчах на нашия посланик да посети Демирел и да му каже лично от мое име, че това не е в интерес на двете страни. Демирел направи всичко кампанията да бъде спряна. Между мен и него се създаде известно доверие. Когато аз бях в Анкара, водихме много интересни лични разговори. На официалните разговори той мереше думите си, държеше сметка какво ще каже, знаейки, че стенограмата ще отиде при американците. В разговора между двама ни, където преводачка от английски беше моята дъщеря, той беше много откровен и ми каза, че не е комунист, че даже може да бъде причислен към антикомунистите, но иска Турция да поддържа добри отношения с България. Предложи начело на съответните части от смесената българо-турска комисия да застанат посланиците, а не министри; каза ми, че не може да има голямо доверие на своите министри, а посланикът им в София ще изпълнява неговите нареждания. Заяви, че в развитието на икономиката и в индустриализацията България е отишла много

напред, а в развитието на селското стопанство сме изпреварили Турция с 50-60 години.

Между меней него се създаде атмосфера на откровеност, изгради се доверие. Само още един пример. Един турски самолет беше отклонен и кацна в София по време, когато Демирел беше министър-председател. Според неговите думи, той събрал министритенна заседание и им казал: "Господа, не се безпокойте, самолетът ще бъде върнат. Аз познавам добре г-н Живков и знам как той може да действа. След половин час, както съобщава Демирел, му позвънили по телефона и му казали, че въпросът със самолета бил уреден и да пратят хора в София да си го вземат.

С партията на Демирел поддържахме връзки чрез Българския земеделски народен съюз, а с партията на Ниюню-Еджевид - чрез Отечествения фронт. Имаме връзки и с пожизнените сенатори. Поддържахме връзки с всички отговорни фактори в Турция. С една дума, ние сме създали всички предпоставки, за да не бъдем изолирани и в Турция. Антибългарската кампания се води само от някои млади вестници, а големите и влиятелните вестници не участвуват в нея. Когато се появи такъв случай в тях, намираме възможност веднага да го парираме. Ако някой се опита да повдигне и в парламента някой въпрос с оглед да се влошат отношенията с България, веднага се намират сили, които да го парират.

Така стои въпросът за нашите отношения с Турция.

ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ: Аз искам да изкажа още веднъж, другарю Живков, моята благодарност на цялата ваша партия, на българския народ, на Централния комитет, лично на Вас за удостояването ми с най-високото българско звание "Герой на Народна република България". Искам да бъде разбран правилно - не бих искал да се мисли, че аз разглеждам този въпрос само в личен план и от някакво користоно съображение, независимо от това, че той лично много ме трогна.

На последното заседание на нашето Политбюро аз казах съвсем откровено на другарите как гледам на вашата награда. Това е велико признание за братството и сътрудничеството между нашите две партии, нашите два народа. С това още веднъж се подчерта голямата роля на нашия здрав съюз, на съюза на страните от социалистическата общност. Наградата на българските другари ме накара да се наисля още веднъж - какво правим и всичко ли сме направили, за да бъде нашата дружбба по-крепка, за да се увеличава силата и сплотеността не само между нашите две страни, но и на международната арена, защото в нашето единство се крие силата на борбата срещу империализма. Защото съюзът ни с България е съюз със страна, която стои на границата между света на социализма и света на капитализма. Аз съм човек откровен, емоционален. Откровен към всички добри хора и добри дела и затова направих всичко, за да прекратя отпуската си в Крим, да отложа посещението си в Узбекистан и Политбюро прие да дойда в България именно сега и да кажем какво мислим за вашите илски

решения. Защото този разговор не е за СИБ, този разговор е исторически разговор, искаме или не искаме да го оценяваме така. Този акт е исторически, за него ще говорят поколенията след нас. За нас като комунисти не всякога е удобно от скромност да казваме как преценяваме някои наши действия, ние се стесняваме от това. А историците няма да се стесняват. Те ще напишат истината, че в тези дни ние извършваме едно историческо дело. Аз обясних още на срещата с Политбюро тактиката, която ние предлагаме - острожно, за един по-дълъг период от време. Но аз ви връчих официално писмо от нашето Политбюро до нашето ръководство, в което е казана същината, казана е силно, казано е нашето искрено желание да вървим към по-нататъшно сближаване и сътрудничество с България. Този документ съществува, ще се пази и ще принадлежи на историята. Още веднъж благодаря за наградата, благодаря за поканата, за вниманието към мен и моите другари. Благодаря за всичко, което бе направено в София, благодаря и на др. Бончо Митев за добрата организация тук.

Вчера, на митинга косвено казах нещо, което главните коментари, както виждам, днес още не са успели да хванат. Но ще минат няколко дни и те ще се догадаят, ще налучкат главното, което ние извършихме тук. Първите коментари се правят от кореспондентите, а тежката артилерия встъпва в действие по-късно. Хората обаче ще намерят тези думи, ще се сетят за какво става дума. Във вашето решение това е казано по-обстойно.

Аз се гордея с това, че на нашия, декемврийския пленум се изказах малко остро, излязох с някои нападки срещу правителството и някои министри, че ние не правим всичко за разширяване на сътрудничеството със социалистическите страни. Тогава аз не делях страните, говорих общо за всички, за цялата наша система. Имах предвид и България. Дълго се задържахме и използваме първоначалните форми на сътрудничество, създадени след войната. Вземете самото название на Съвета за икономическа взаимопомощ. Разбира се, след войната нашата страна беше разрушена. Полша, ГДР бяха разрушени и всички страни се нуждаеха от помощ за своето възстановяване. Но от тогава мина много време, а ние продължаваме да използваме старите форми на взаимопомощ. Затова критикувах СИВ и казах, че Централният комитет на КПСС трябва да вземе този въпрос в свои ръце, да се разработи нов подход за широка интеграция между социалистическите страни. След това ние трябва да започнем да мислим за нова структура на СИВ, за това, че може би плановите комитети трябва най-активно да участвуват и ни представят в неговата работа. Те да обединяват всички идеи, предложения и т.н.

Ние, другарю Живков, поставихте този въпрос по-широко и трябва да Ви кажа, че лично аз много се зарадвах. Няма да повтарям това, което казах пред вашето Политбюро, но ще ви кажа, че на следващия пленум на ЦК на КПСС имам намерение да говоря в духа на вашето писмо, в духа на вашето юлско решение. Там, както вие знаете, ще присъствуват не по-малко от 600 души, което

включва всички наши министри и ръководни другари. И Вие сами разбирате, че по такъв начин нашето общо намерение ще стане известно на всички наши активисти, от които зависи по-нататъшното разширяване на сътрудничеството между България и СССР. Ние не трябва да градим илюзии, че всичко това ще стане за една-две години. Това ще бъде един по-продължителен процес и ние така разбираме въпроса.

Искам да ви благодаря и за широката информация, която направихте за положението на Балканите. С гърци и турци не съм се срещал. Но аз съм един от ръководителите в Съветския съюз, който най-добре познава Тито и имам най-много връзки и срещи с него. Тито има свои лични особености. Той не забелязва с какви хора се обкръжава и колко тези хора са нечестни към него и са против дружбата на Югославия с нашите страни. Аз съм говорил с Тито и по македонския въпрос и съм ви разказвал за това. Благодаря Ви за информацията, която днес направихте. Тя ме опогати още повече и аз съм напълно съгласен с Вас.

Казват, че национализмът е опасна болест. Но има национализъм, и национализъм. Тогава, когато национализмът е свързан с интересите на партията, с интересите на народа, с интересите на комунизма, когато не скъсва с интернационализма, той не ни пречи. Опасен е национализмът на Чаушеску и на различни други, които са ни известни. Ние неведнъж сме говорили с Вас по този въпрос. Ние обсъждаме в нашето ръководство често положението на Балканите. Знаем опитите и на румънците, и на югославяните да се организира на Балканите блок,

който няма добри намерения и ще бъде насочен срещу нас. Онова, което Вие ни казахте обогати моето разбиране по този въпрос. След днешния ни разговор аз се убеждавам, че ние трябва още по-твърдо да не допускаме да се създаде блок на Балканите против социалистическите страни.

ТОДОР ЖИВКОВ: И всички добре знаят, че главната пречка против такива опити в България.

ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ: Това, другарю Живков, ние много добре знаем, знаят го всички наши хора. Разбират го с цялата си душа и с целия си ум.

Аз виждам нашите задачи така: вашата политика е правилна, ние трябва да поддържаме тази политика, да укрепваме авторитета на НР България на международната сцена и да не дадем никому да накърнява този авторитет.

Времето ще ни помогне да видим как да постъпваме, но ние трябва да не плашим нито гърците, нито турците. Ние трябва да държим сметка, че правилно трябва да ни разберат и германците, и чехите и поляците. Ние сме световна социалистическа система и трябва добре да разясним на всички наши другари, за да ни разберат. Аз високо ценя, другарю Живков, всичко това, което стана напоследък - и вашите акции, изказването Ви в Крим, срещата Ви с мене, писмото Ви до нашето Политбюро, нашето решение - и смятам, че направихме много. Ние поръчахме на Секретариата на ЦК на КПСС да изработи сега методиката, подхода за осъществяване на тези решения. Както виждате, ние подхождаме политически. Не поръчахме на Госплана или на нашите представители в СИВ, а на

Секретариата на Централния комитет. Той разбира се ще привлече всички съответни другари - и от СИБ, и от Плановия комитет, и от културата, всички които са нужни. Ние им дадохме два месеца за работа. Смятаме, че по-кратко не е възможно.

Аз вече се изказах пред вашето Политбюро, че по наше мнение и вие трябва да поработите по въпросите на сътрудничеството. След това трябва да се проведе среща между представители на нашите централни комитети, за да се обсъди методологията, да се види какво ние ще правим, какво вие ще правите и пак повтарям, ние си представяме, че те няма да говорят за толкова и толкова тона такава или онакава стока, а ще се гледа голямото, историческото, на което ние трябва да поставим началото. Нашите решения, повтарям, ще са за следващите векове на отношенията между нашите страни.

Сега искам да се спра на конкретните въпроси, които Вие поставихте.

Ако ми се удаде възможност, ако страната разполага с ресурси, аз смятам, че нашето Политбюро ще се отнесе с разбиране и ние ще намерим много варианти за удовлетворяване на вашите желания. Аз смятам, че такива недоразумения може да има и с някои други страни, затова ние ще поискаме Министерският съвет да внесе в Политбюро точен доклад за всичко, което искат другарите и за всичко, което е договорено и онова, което не може да се направи. Може би при обсъждането на този доклад ще има удобен момент за взимане отношение към поставените от Вас въпроси.

Аз вече говорих за СИВ и за неговите слабости. По една от главните пречки, за да не бъде неговата работа успешна това е въпросът за цените. Ние трябва да си признаем, че търгашески подход по тези въпроси проявяваме и ние, проявяват и нашите приятели. Цените тормозят всички ни. Време е нашият Централен комитет да вземе този въпрос в свои ръце. И трябва да ви каже, че ние се готвим. Апаратът работи по тези въпроси, когато бъде готов, ние трябва да го разгледаме. Аз не мога сега да дам точен отговор какво решение трябва да се вземе. Зная, че Вие, другарю Живков, го поставяте вече няколко пъти. Аз също съм поставял този въпрос въобще, защото сега ценообразуването във всяка страна е най-различно. Използват се най-различни методи и се вземат най-различни решения. Това се отразява негативно върху цялата работа на органите в СИВ. Затова ние сме поръчали в Централния комитет да се внесе един задълбочен и сериозен доклад по всички тези въпроси и как те да се решават. Нашият разговор днес ме ни подтикне да ускорим тази работа. И аз смятам, когато сме готови въпросът за ценообразуването заслужава да бъде обсъден на среща на първите секретари на централните комитети на нашите социалистически страни. Аз смятам и дълбоко съм убеден, че това е гвоздеят - ако ние успеем да намерим решение на въпроса за ценообразуването, всички неща ще тръгнат по-лесно.

На нашите политически отношения няма да се спирам - и у нас, и у вас всички много добре знаят какво е нашето приятелство и дружба.

Аз много се радвам, другарю Живков, че цялата съветска страна гледа на това, което става в София с много любов и нежност. Аз звъних в къщи на моята съпруга, на моите сътрудници в Централния комитет, звъних в Ташкент на Равидов и всички те ми разказаха как са наблюдавали предаванията на телевизията за нашите прояви в София.

В Ташкент аз ще произнеса малко по-друга реч, главно по вътрешните въпроси, но там ще засегна и онези въпроси за Азия, които реших да снима от речта си в София. Реших, че няма да е добре да отидеш на гости в една страна и да критикуваш трета страна. Затова в Ташкент аз ще засегна Китай много обстойно.

ТОДОР ЖИВКОВ: Аз засегнах китайския въпрос. Какво е Вашето мнение?

ЛЕОНИД БРЕЖНЕВ: Много добре. Ние сме на едно мнение и аз те говоря в същата насока. Трябва да разбием маоизма и то главно в теоретически аспект. Това трябва да направим до смъртта на Мао, защото после може да бъде и още по-трудно.

По някои международни въпроси. Ние продължаваме диалога с американците - догодина Никсън ще дойде у нас. Това е вече договорено. Той го иска. Ние трябва да вървим към по-нататъшното разширяване на отношенията със САЩ, но, за да не сб объркват хората аз и в Узбекистан, и в София и сега в Казахстан специално се спирам на въпроса как да се разбира мирното съвместно съществуване. А то трябва да се разбира така, както Ленин го разбираше - да съществуваме, без да воюваме помежду

си. Това ние трябва добре да го кажем и да се разбере от нашите народи, за да не влияят всякакви теории за "свръхдържави", за "разделение на света" и т.н.

Ако гледаме нещата в глобален план, трябва да кажем, че империалистите и буржоазията са уплашени и разтревожени. Нещата в Европа се развиват добре, нашите отношения със САЩ се развиват добре, сигурно наскоро техният Конгрес ще даде и клаузата за най-благодетелствуваща нация. Това безпокои враговете на мира. Американските монополи са заинтересовани от развитието на търговията с нас. Но това безпокои монополите в други страни. На нас все още много ни предстои да работим. Борбата ще продължи и тази борба ще има вече по-друг характер, мирен характер и ние не се съмняваме, че всичко онова, което правим сега, ще доведе до победа на нашите идеи.

На първо място, разбира се, стои задачата да доведем до край общоевропейската конференция. Ние не упражняваме натиск за някаква определена дата до края на тази година. Това може да стане и през първото шестмесечие на идущата година. Но ние искаме то да се доведе до край, да приемат всички европейски страни ония принципи, на които ще се изградят нашите по-нататъшни отношения.

Трябва да ви кажа, че и капиталистическите страни имат някои трудности. Брандт вече се обърна с писмо към мене, иска помощ. Никсън вече поиска помощ за ликвидиране на войната в Камбоджа, но аз му казах, когато я започваше не ме питаше, сега намери начин да си я ликвидираш. Но през последните години ние постигнахме

значителни успехи. По линия на нашите министерства на външните работи ние и в бъдеще ще се договаряме за нашите съгласувани действия. Аз се надявам, че Никсън ще съдействува за успеха на европейската конференция. Той това ми е обещал. Разбира се, сега у тях излизат най-различни неща, слегат се много прътове в колелото. Импералистите естествено ще се опитат да спрат това развитие. Ние спечелихме на наша страна почти всички европейски комунистически партии и то най-големите от тях - Италианската, комунистическа партия, Френската комунистическа партия, цялото международно комунистическо движение.

С Румъния, както се договорихме, трябва да продължаваме да влияем. Него особено досега, откровено казано, не сме получили, но това, че Чаушеску се съгласи да подпише общ документ с нас в Крим, не е малко и то ще има отражение.

По отношение на Югославия, Вие, другарю Живков, се изказахте много правилно и сте прави. Нашата линия е и трябва да бъде Югославия да не отиде в другия лагер.

Едва ли ще успеем да ги помръднем от позицията на неутралитета. Да вземем за пример последната среща на необвързаните страни в Алжир. След първата конференция аз критикувах Тито. Казах му, че резолюцията ни е някакъв компот, кисел компот. Сега му написах лично писмо. Написах подобно писмо и на Бумедиен, и на Фидел Кастро и на други дейтели. Бумедиен взе че публикува това писмо, без да ни пита и ние бяхме отначало ядосани, но реакцията на световното обществено мнение беше положителна и в наша полза. Единствен Фидел Кастро помогна много.

Неговата позиция беше много правилна. Тито това не направи. Резолуциите, които се приеха в Алжир са добри. Те имат елемент на мобилизация на тези сили в анти-империалистическата борба и в тях нищо лошо не е казано против СССР и социалистическите страни.

Предстои посещение на др. Косигни от 24.т.м. Имах с него предварителен разговор, за да го подготвя - той никога не е имал лична среща с Тито. Аз ще се опитам да говоря с Косигни и за онова, за което стана дума тук. Аз имам намерение също да разкажа подробно на нашето Политбюро за информацията, която Вие ни направихте за Балканите.

На края трябва да се договорим как ще завърши нашата среща. Независимо, че посещението е приятелско, навярно полезно ще бъде ако ние излезем с един документ. Може да не го наричаме комунике - тази дума не е най-подходящата. Нека да е съобщение за печата - то ще изиграе същата роля.

Може би трябва да дадем и едно съобщение, че другарите Л. Брежнев и Т. Живков са посетили Разградски окръг и там, в присъствието на придружаващите ги другари са имали дружески беседи. Иначе могат да кажат: "Къде изчезнаха, та ги няма?"

ТОДОР ЖИВКОВ: Благодаря Ви, другари Брежнев, за всичко онова, което казахте. Аз имам намерение да събера във вторник нашето Политбюро и да го информираме за тези разговори. Също така да предложа да се свика пленум на Централния комитет, на който ние да ги информираме за Вашето посещение, за нашите разговори, да ги запознаем с вашето писмо и да приемем съответно решение и разбира се отговор на Вашето писмо.